

המבקשים בפ"ר 4/21

סיעת הליכוד ואח'

המבקשים בפ"ר 6/21

ד"ר מיכאל בן ארי ואח'

נ ג ד

המשיבה

רשימת רעם - בלד

עמדה מטעם היועץ המשפטי לממשלה

1. בהתאם להחלטת יושב ראש ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-21, מתכבד היועץ המשפטי לממשלה להגיש את עמדתו ביחס לשתי הבקשות שבכותרת.

2. עניינן של שתי הבקשות שבכותרת, בבקשת המבקשים מוועדת הבחירות המרכזית, שלא לאשר את התמודדותה של רשימת המועמדים רעם – בלד בבחירות לכנסת ה-21 וזאת בהתאם לסעיפים 7א לחוק יסוד: הכנסת, וסעיפים 63 ו-63א לחוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב], התשכ"ט-1969 (להלן: **חוק הבחירות**).

פ"ר 4/21 - במסגרת הבקשה נטען, כי הבקשה תתייחס אך לפעילותה של מפלגת בל"ד. בבקשה נטען בתמצית כי המפלגה דוגלת "בחיסולה של מדינת ישראל כמדינה יהודית והן בתמיכה וסיוע אקטיביים בדיבור ובמעשים להתנגדות הפלסטינית האלימה וגם לחיזבאללה".

בכלל זה, נטען כי בועידה השנתית של המפלגה בפברואר 2019 הושמעו דברי שבח למייסד המפלגה, ח"כ לשעבר עזמי בשארה, וכן לח"כ לשעבר נוסף, באסל גאטס. כן מפנים המבקשים להתבטאויות של חברת הכנסת חנין זועבי (אשר אינה מתמודדת בכנסת הנוכחית), ולהתבטאויות של אישים נוספים אשר נטען כי הם קשורים למפלגה. המדובר בהתבטאויות פומביות, אשר פורסמו בעיתונות הכתובה ובמדיה הדיגיטלית.

פ"ר 6/21 – בבקשה נטען כי מרבית חברי הרשימה המשיבה הם "תומכי טרור, אוהדי טרור, שוללים את האופי היהודי ממדינת ישראל ופעילים כדי למחוק את המדינה, לפגוע בחיילי צה"ל ובאזרחים". לתימוכין בטענותיהם מפנים המבקשים למספר התבטאויות של חברי כנסת בעבר ובהווה של הרשימה.

3. נבקש לציין כי חומר הראיות שהוגש במסגרת בקשות אלו מתבסס, ודומה כי ברובו, על ראיות אשר קדמו למערכת הבחירות לכנסת העשרים. כך, לדוגמה, ראו, ביחס להתבטאויות להן צוין תאריך:

סעיף 5 לבקשה בפ"ר 4/21 מתייחס למשט ה"מרמרה", אשר כידוע היה בשנת 2010; סעיף 7 מתייחס לאירוע מאוגוסט 2014; סעיף 8 מתייחס להרשעה מחודש ספטמבר 2014; סעיף 20 לבקשה בפ"ר 6/21 המתייחס להתבטאות מינואר 2009; סעיף 21 בבקשה זו המתייחס להתבטאות ממרץ 2014; סעיף 22 המתייחס להתבטאות ממרץ 2012; סעיף 24 המתייחס לראיון מחודש פברואר 2009; סעיף 25 המתייחס לראיון מיוני 2014; סעיף 26 המתייחס להתבטאות ממאי 2010.

כן נבקש לציין כי חלק מהתבטאויות אלו מיוחס לחברת הכנסת חנין זועבי, אשר אינה מתמודדת בבחירות לכנסת הנוכחית. יתר על כן – ועדת הבחירות המרכזית פסלה את מועמדותה של חברת הכנסת חנין זועבי לכנסת העשרים (בניגוד לעמדת היועץ המשפטי לממשלה), החלטה **שלא אושרה** בפסק דינו של בית משפט העליון בא"ב 1095/15 **ועדת הבחירות המרכזית לכנסת העשרים נ' ח"כ חנין זועבי** (פורסם באר"ש, פס"ד מיום 18.2.2015, ונימוקים מיום 10.12.2015) (להלן – **עניין זועבי**).

4. בהינתן האמור, ואחר בחינת הנטען בבקשות, עמדת היועץ המשפטי לממשלה, בשים לב לאופן בו פורש סעיף 7א לחוק יסוד: הכנסת על-ידי בית המשפט העליון, היא כי חומר הראיות הכולל, שהוצג במסגרת שתי הבקשות, אינו מצדיק את קבלתן, שכן לא הצטברה "מסה ראייתית קריטית", המתחייבת לשם פסילת רשימת מועמדים מלהתמודד בבחירות לכנסת.

על הזכות להתמודד בבחירות

5. הזכות להתמודד בבחירות לבית המחוקקים היא בין זכויות היסוד החוקתיות החשובות והמכריעות ביותר במשטר דמוקרטי. בסיסה הרעיוני הוא עקרון השוויון הפוליטי. זוהי "זכות יסוד מדינית, אשר באים בה לידי ביטוי רעיון השוויון, חירות הביטוי וחופש ההתאגדות, ומכאן כי זכות זו היא מן הסימנים המובהקים של חברה דמוקרטית", ראו דברי כב' הנשיא מ' שמגר בע"ב 2,3/84 **ניימן נ' יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת האחת עשרה פ"ד** (לט) 225 (2) (1985) (להלן: **פרשת ניימן הראשונה**) בעמוד 264; וכן ראו **רע"א 7793, 7504/95 יאסין נ' רשם המפלגות**, פ"ד נ(2) 45 (1996) (להלן: **עניין יאסין**), מפי כב' הנשיא ברק, בעמ' 60-61 (2003).

לעניין זה גם כתב כב' השופט לוי בבג"ץ 11243/02 **פייגלין נ' יו"ר ועדת הבחירות**, פ"ד נז(4) 145, 156 (2003), כי:

"טול מאדם או מקבוצת אנשים את הזכות להיבחר, ושללת מהם את הזכות לתת ביטוי להשקפה פוליטית שהם גיבשו, ואף את הזכות להשתתף בעיצוב פניו של השלטון ולהשפיע על מהלכיו".

6. הזכות להתמודד בבחירות לכנסת מעוגנת בספר החוקים הישראלי בסעיף 6 לחוק יסוד: הכנסת, הקובע כי ככלל, "כל אזרח ישראלי שביום הגשת רשימת המועמדים... הוא בן עשרים ואחת שנה ומעלה, זכאי להיבחר לכנסת...".

7. הגבלת זכותה של רשימת מועמדים או של מועמד להיבחר לכנסת מתפרשת מעבר לגבולותיה היא, שהרי הגבלה כאמור מצרה אף את זכות הפרט לבחור, שהיא עצמה זכות יסוד חוקתית, המעוגנת בסעיף 5 לחוק יסוד: הכנסת. וכך נכתב בפרשת ניימן הראשונה, בעמודים 263 - 264:

"מבחינת הבוחר, יש בהגבלת הזכות להיבחר גם צמצום עקיף של חירות הביטוי, שהרי נשללת ממנו על-ידי כך היכולת להתחבר יחד עם אחרים לשם קידום השקפותיו ודעותיו, כפי שהמועמד המבוכר על-ידי היה מציגן."

8. הגבלת זכותם של מועמדים ורשימות מועמדים להתמודד בבחירות, הפוגעת בזכויות לבחור ולהיבחר, מהווה ניסיון לתת מענה ל"פארדוקס הדמוקרטי". עמד על כך כב' הנשיא ברק בא"ב 11280/02 טיבי נ' ועדת הבחירות לכנסת ה-16, פ"ד נז(4) 1 (2003) (להלן - עניין טיבי), בקובעו כי ה"פארדוקס הדמוקרטי" משקף מתח הקיים בדמוקרטיה בין העיקרון הדמוקרטי של שוק חופשי של דעות, לפיו הזכות לכל רשימה ומפלגה, גם אם הן מבקשות לשלול את הדמוקרטיה או לפגוע בה, לבטא את דעותיהן ולהתמודד באופן שוויוני בבחירות, לבין זכותה של הדמוקרטיה להגן על עצמה (שם, בעמ' 14).

9. מחשיבותן וממרכזיותן של הזכויות החוקתיות לבחור ולהיבחר לכנסת נובעת הזהירות הרבה, שבה יש לפעול, עת באים להגביל את הזכויות ולצמצמן. על כן קבעה הפסיקה, כי הטלת מגבלות על רשימה או על מועמד מלהציג את מועמדותם בבחירות לכנסת תיעשה אך במקרים חמורים וקיצוניים, וכי פירוש הוראות החוק המגבילות את הזכות להיבחר ייעשה בצמצום ובדווקנות, כפי שיפורט להלן.

המסגרת הנורמטיבית

10. סעיף 7א לחוק יסוד: הכנסת, שכותרתו "מניעת השתתפות בבחירות", בנוסחו כיום, קובע:

"(א) רשימת מועמדים לא תשתתף בבחירות לכנסת ולא יהיה אדם מועמד בבחירות לכנסת, אם יש במטרותיה או במעשיה של הרשימה או במעשיו של אדם, לרבות בהתבטאויותיו, לפי העניין, במפורש או במשתמע, אחד מאלה:

(1) שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.

(2) הסתה לגזענות.

(3) תמיכה במאבק מזוין, של מדינת אויב או של ארגון טרור, נגד מדינת ישראל.

(א) לעניין סעיף זה, יראו מועמד ששהה במדינת אויב שלא כדין בשבע השנים שקדמו למועד הגשת רשימת המועמדים כמי שיש במעשיו משום תמיכה במאבק מזוין נגד מדינת ישראל, כל עוד לא הוכיח אחרת.

(ב) החלטת ועדת הבחירות המרכזית כי מועמד מנוע מלהשתתף בבחירות טעונה אישור בית המשפט העליון.

(ג) מועמד יצהיר הצהרה לעניין סעיף זה.

(ד) פרטים לעניין הדיון בוועדת הבחירות המרכזית ובבית המשפט העליון ולעניין הצהרה לפי סעיף קטן (ג), ייקבעו בחוק."

11. סעיף 7א(א) לחוק יסוד: הכנסת, תוקן בשנת 2002. בתיקון זה הוסמכה ועדת הבחירות המרכזית לפסול מועמד, בנוסף לסמכות שהייתה קיימת קודם לכן לפסול רשימת מועמדים. כמו כן, נוספה לחוק היסוד עילת הפסילה הקבועה כיום בסעיף 7א(א)(3) – "תמיכה במאבק מזוין של מדינת אויב או של ארגון טרור נגד מדינת ישראל". בנוסף, נקבע בתיקון נוסח אחיד לסעיף 7א(א)(1) בחוק היסוד ולסעיף 5(1) לחוק המפלגות, התשנ"ב-1992.
- בנוסף, בשנת 2008 תוקן סעיף 7א לחוק יסוד: הכנסת פעם נוספת, בעקבות מספר ביקורים של חברי כנסת במדינות אויב ללא היתר. לסעיף 7א נוסף במסגרת תיקון זה סעיף קטן (1א) האמור, הקובע חזקה הניתנת לסתירה, לפיה, שהייה במדינת אויב שלא כדין בשבע השנים שקדמו למועד הגשת רשימת המועמדים, יראו בה תמיכה במאבק מזוין נגד מדינת ישראל. חוק היסוד גם קובע, כי ההוראות בדבר הגבלת הזכות להיבחר בשל נסיעה למדינת אויב יחולו על נסיעה שאירעה החל ביום תחילתו של חוק היסוד (תיקון מס' 39).
12. בשנת 2017 תוקן סעיף 7א(א) לחוק יסוד: הכנסת פעם נוספת, כך שלסעיף הוסף, ביחס למועמד: "לרבות בהתבטאויותיו" כמצוטט לעיל (תיקון 46). על פי האמור בדברי ההסבר לתיקון זה: "יובהר כי התיקון המוצע מעגן במפורש את הגישה המקובלת בפסיקה בעניין זה, אשר לפיה ב"מעשים" לפי סעיף 7א לחוק היסוד נכללות גם התבטאויות. כמו כן, התיקון לא נועד לשנות את פסיקת בית המשפט ולפיה הפעלת סעיף 7א לחוק היסוד תיעשה בצמצום ובאופן דווקני כדי להגן על האינטרסים החיוניים ביותר של המדינה".
13. הפסיקה התייחסה בהרחבה לסעיף 7א(א) לחוק יסוד: הכנסת. העקרונות הכלליים שנקבעו בפסיקה לעניין פרשנות הסעיף, העוסק בפסילת רשימות מועמדים, נגזרו מחשיבותן העליונה של הזכויות הבסיסיות לבחור ולהיבחר לקיומו של משטר דמוקרטי. לפיכך נקבע, כי הפעלת הסמכות הקבועה בסעיף 7א(א) לחוק יסוד: הכנסת, תעשה רק במקרים קיצוניים, וכי עילות הפסילה יפורשו בצמצום ובאורח דווקני (ראו: ע"ב 1/88 ניימן נ' יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-12, פ"ד מב(4) 177 (1988) (להלן: **פרשת ניימן השנייה**)).
14. העיקרים המנחים לצורך הפעלת סעיף 7א(א) הנ"ל סוכמו על ידי כב' הנשיא שמגר **בפרשת ניימן השנייה** (בעמוד 196) ואומצו על ידי כב' הנשיא ברק **בעניין טיבי** (בעמ' 18 לפסק הדין). ואלה הם העקרונות שנקבעו:
- "(א) מטרותיה או מעשיה של רשימת המועמדים כוללים אחד מן היסודות המובאים בפסקאות (1) (2) (3).
- (ב) המטרה האמורה היא בגדר יעד מרכזי ושליט של הרשימה ולא נושא טפל ושולי. המדובר במטרה שהיא השתקפות סגולית של זהות הרשימה; הוא הדין, בשינויים הנובעים מן העניין, כאשר המדובר במעשה להבדיל ממטרה: אף אז צריך להיות מדובר במעשה שיש בו משום ביטוי בולט, רציני ושליט של זהותה ומהותה של הרשימה.
- (ג) הרשימה פועלת למען מימוש מטרותיה לשם הפיכתן מרעיון להגשמתן.
- (ד) ההתמודדות בבחירות היא אמצעי למימוש המטרה או להגברת המעשה.
- (ה) היסודות השלייליים - כאמור בפסקאות (1) (2) (3) באים לידי ביטוי חמור וקיצוני מבחינת עוצמתם.
- (ו) הראיות להתקיימותם של כל אלה צריך שיהיו משכנעות, ברורות וחד משמעיות."

15. על עקרונות אלה חזרה בהסכמה כבי הנשיאה ביניש במסגרת פסק הדין בע"ב 561/09 **בל"ד-המפלגה הלאומית הדמוקרטית נ' ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-18** (פורסם באר"ש, 7.3.11) (להלן: **עניין בל"ד ורע"מ-תע"ל**), שם צוין, בין היתר, כי "אין להסתפק במטרות תיאורטיות גרידא, ואף אין די במטרה רחוקה שמציבה רשימה מתמודדת שיש לה אופי ערטילאי. קיים הכרח להראות כי רשימה פועלת למימוש המטרות שחרתה על מצעה, ולהוצאת רעיונותיה מן הכוח אל הפועל. לצורך בחינתה של פעילות דה-פקטו של רשימה, אין להסתפק בפעילות ספורדית, כי אם בפעילות שיטתית חוזרת ונשנית, אשר צריכה לבוא לידי ביטוי חמור ומשמעותי בעוצמתו" (פסקה 4 לנימוקי פסק הדין).

16. וראו סיכומם של דברים בסעיף 8 לפסק דינה של הנשיאה מ' נאור **בעניין זועבי** :

"במסגרת פסקי הדין הרבים שעסקו בפסילתה של רשימת מועמדים ובפסילתו של מועמד, קבע בית משפט זה נוסחאות לביצוע האיזון האמור (עניין טיבי, בעמוד 17). כבר בשנות השישים של המאה הקודמת, עוד בטרם נכללה בחוק הוראה מפורשת המאפשרת לפסול מועמד או רשימה מהתמודדות בבחירות לכנסת, קבע בית משפט זה כי ניתן להגביל את הזכות לבחור ולהיבחר לשם הגנה על עצם קיומה של המדינה, אך זאת באופן מצמצם ודווקני (ראו: ע"ב 1/65 ירדור נ' יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השישית, פ"ד יט(3) 365, 387 (1964); פרשת ניימן הראשונה, בעמודים 245, 306). לאחר שחוקק סעיף 7א, נקבע במסגרת פרשת ניימן השנייה (ע"ב 1/88 ניימן נ' יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השתיים-עשרה, פ"ד מב(4) 177 (1988) (להלן: פרשת ניימן השנייה)), כי הפעלתו של סעיף זה תיעשה בצמצום, במקרים קיצוניים, ובאופן דווקני (שם, בעמוד 187). נקבע כי לצורך מניעת התמודדות בבחירות יש לבחון אם אחד מהיסודות המנויים בסעיף 7א מתקיים במטרותיה או במעשיה של רשימת המועמדים. בהמשך, יש לבחון אם מטרה זו היא חלק ממאפייניה הדומיננטיים של הרשימה, אשר הם "...מרכזיים בין השאיפות או הפעילויות של הרשימה, אשר למענם קיימת ופועלת הרשימה ואשר לשם קידומם היא מבקשת ליטול חלק בבחירות" (שם, עמוד 187). על מאפייניה הדומיננטיים של הרשימה ניתן ללמוד מהצהרות מפורשות וממסקנות מסתברות שמשמעותן היא ברורה וחד-משמעית (עניין זועבי, פסקה 14 לפסק דינו של הנשיא גרוניס). בנוסף, על הרשימה לפעול באופן אקטיבי להגשמת מטרותיה האמורות, ויש צורך להראות כי אכן נעשתה פעילות, שאינה ספורדית, להוצאת מטרותיה מהכוח אל הפועל. כמו-כן, הבחירות לכנסת מהוות עבור הרשימה אמצעי למימוש המטרה או להגברת המעשה (פרשת ניימן השנייה, בעמוד 196; ע"ב 2/88 בן שלום נ' ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השתיים-עשרה, פ"ד מג(4) 221, 248 (1989)). לבסוף, פעילות זו של הרשימה צריכה לבוא "לידי ביטוי חמור וקיצוני מבחינת עוצמתה" (עניין טיבי, עמוד 18). הראיות המבססות את המעשים או והמטרות, אשר יש בהם כדי למנוע התמודדות בבחירות לכנסת, צריכות להיות "ברורות, חד-משמעיות ומשכנעות" (פרשת ניימן השנייה, עמוד 188), ונדרשת מסה קריטית של ראיות להצדקת הפסילה (עניין זועבי, שם).

נקודת המוצא היא שמניעת השתתפות בבחירות היא צעד קיצוני, וכי ניתנת עדיפות, כדבר שבעיקרון, להשתתפות על פני מניעת השתתפות (ההדגשה הוספה, הח"מ).

עילת הפסילה שעניינה שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית

17. **בעניין טיבי** קבע כבי הנשיא ברק, כי לדיבור "מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית" שבסעיף 7א לחוק יסוד: הכנסת, יש ליתן פירוש מצמצם, שכן הוא נועד לצמצם את זכויות היסוד לבחור ולהיבחר (עמוד 19).

18. הנחת היסוד הקונסטיטוציונית של מדינת ישראל היא כי שני היסודות - המדינה היהודית והמדינה הדמוקרטית - אינם מושגים סותרים זה לזה (ראו **פרשת ניימן השנייה**, בעמוד 189 לפסק דינו של כבי הנשיא שמגר, ודבריו של כבי הנשיא ברק **בעניין טיבי**, בעמ' 19 לפסק הדין).

19. פסק הדין הראשון שהתייחס לסוגיה, שניתן שנים ארוכות לפני חקיקת סעיף 7א לחוק יסוד: הכנסת, הוא ע"ב 1/65 ירדור נ' יו"ר ועדת הבחירות לכנסת הששית פ"ד (יט) 365 (3) (1964).

בפסק דין זה קבע כב' הנשיא אגרנט, כי עובדת היותה של מדינת ישראל מדינתו של העם היהודי כפי שבא לידי ביטוי בהכרזת העצמאות היא עובדת יסוד קונסטיטוציונית (בעמוד 386 לפסק הדין), כדלקמן:

"והנה, לא יכול להיות ספק בדבר - וכך מלמדים ברורות הדברים, שהוצהרו בשעתו בהכרזה על הקמת המדינה - כי לא זו בלבד שישראל הינה מדינה ריבונית, עצמאית, השוחרת חופש ומאופיינת על ידי משטר של שלטון העם, אלא גם שהיא הוקמה "כמדינה יהודית בארץ ישראל", כי האקט של הקמתה נעשה, בראש וראשונה, בתוקף "זכותו הטבעית וההיסטורית של העם היהודי לחיות ככל עם ועם עומד ברשות עצמו במדינתו הריבונית, וכי היה בו באקט זה משום הגשמת שאיפת הדורות לגאולת ישראל...משמעותו של אותו "אני מאמין" הוא, שדבר המשכיותה - ואם תמצני לומר: "נצחיותה - של מדינת ישראל מהווה עובדת יסוד קונסטיטוציונית". (ראו עמודים 385-386).

20. **בפרשת ניימן הראשונה** התייחס כב' השופט (כתוארו דאז) מ' אלון לאופייה היהודי של מדינת ישראל, וייחס אף הוא משקל מכריע להכרזת העצמאות והשלכותיה. הוא קבע כי:

"אופייה היהודי של מדינת ישראל מצא את ביטויו בהכרזת העצמאות על ידי עצם הגדרתה של המדינה כמדינה יהודית, ולא רק של יהודים, על ידי פתיחת שעריה לעלייה יהודית ולקיבוץ גלויות... וכיוצא באלה..." (ראו עמוד 297).

21. **בעניין בן שלום** (ע"ב 2/88 בן שלום נ' ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השתים-עשרה, פ"ד מג(4) (1989)) נדון ערעורם של רבע מחברי ועדת הבחירות המרכזית, אשר ביקשו לפסול את "הרשימה המתקדמת לשלום", לאחר שזו לא נפסלה על ידי ועדת הבחירות, בעילה של שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינתו של העם היהודי (הנוסח הקודם של סעיף 7א(א)(1)). הערעור נדחה על ידי רוב שופטי ההרכב, מן הטעם שלא הוכחה עילת הפסילה על פי אמות המידה הראייתיות המחמירות, אשר נקבעו **בפרשת ניימן השנייה**, כמפורט לעיל (שם, בעמ' 247).

22. **בעניין יאסין**, נדחה ערעור על החלטתו של רשם המפלגות לרשום את מפלגת "ימין ישראל" בפנקס המפלגות, שבעניינה נטען כי היא שוללת את קיומה של מדינת ישראל כמדינה דמוקרטית, וכי יש במטרותיה הסתה לגזענות. באותו מקרה, קבע כב' הנשיא ברק, כי במדינת ישראל קיים ערך חוקתי, בנוסף לערכיה כמדינה דמוקרטית, אותו הוא מכנה "עקרון חוקתי", והוא "הערך בדבר היותה של ישראל מדינה יהודית או מדינתו של העם היהודי" (שם, בעמ' 63). עוד קבע כב' הנשיא ברק, כי "איננו מוכנים לכך כי חופש ההתאגדות כמפלגה פוליטית יגרור אחריו חדלונה היהודי של מדינת היהודים" (שם). בפרשו את עילת הפסילה המופיעה בסעיף 1(5) לחוק המפלגות - שלשונה זהה כיום לזו הקבועה בסעיף 7א(א)(1) לחוק היסוד - קבע כב' הנשיא ברק, כי עילת הפסילה מתקיימת אף כאשר הפסול הוא בפגיעה באופייה כמדינה יהודית (או דמוקרטית), בלא לפגוע בעצם קיומה של המדינה. יחד עם זאת, האיום על האופי היהודי צריך לפגוע **בגרעין** המאפיין את המדינה כיהודית (או דמוקרטית). (שם, בעמ' 66).

23. **בעניין טיבי** שב כב' הנשיא ברק אל אותו "גרעין" המאפיין את המדינה כיהודית. הוא קבע כי "רק המאפיינים ה'גרעיניים' או 'המינימליים' של היות מדינת ישראל מדינה יהודית מובאים בחשבון לעניין מניעת ההשתתפות בבחירות" (שם, בעמ' 21), וכי במרכזם של מאפיינים אלה "עומדת זכותו של כל יהודי לעלות למדינת ישראל, שהיהודים יהוו בה רוב; עברית היא שפתה הרשמית המרכזית של המדינה, ועיקר חגיה וסמליה משקפים את תקומתו הלאומית של העם היהודי; מורשת ישראל היא מרכיב מרכזי במורשתה הדתית והתרבותית" (שם, בעמ' 22).

24. **בעניין בל"ד ורע"ס-תע"ל**, שבה כב' הנשיאה ביניש וחוזרת על קביעותיו של בית המשפט העליון ברע"א 2316/96 **איזקסון נ' רשם המפלגות** פ"ד (נ2) 529 (1996) (להלן: **פרשת איזקסון**), שם נדונה לראשונה משמעות המונח "מדינת כל אזרחיה". בית המשפט העליון שב וחוזר על שנקבע בהקשר זה **בעניין טיבי** (ראה להלן) כי "אם המטרה של היות מדינת ישראל "מדינת כל אזרחיה" מכוונת אך להבטחת השוויון בין האזרחים בתוך הבית פנימה, תוך הכרה בזכויותיו של המיעוט החי בתוכנו, אין בכך כדי לשלול את קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית. אם, לעומת זאת, המטרה של היות ישראל "מדינת כל אזרחיה" מכוונת ליותר מכך, והיא מבקשת לפגוע ברציונל המונח ביסוד הקמת המדינה, ובכך לשלול את אופייה של מדינת ישראל כמדינתו של העם היהודי, כי אז יש בכך כדי לפגוע במאפיינים הגרעיניים והמינימליים המאפיינים את מדינת ישראל כמדינה יהודית" (פסקה 6 לנימוקי פסק הדין).

25. **בעניין טיבי** נדונה החלטת ועדת הבחירות לפסול את **בשארה** בעילה של שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית, שם נדרש אישור בית המשפט העליון לפסילה, וכן נדון ערעורה של רשימת בל"ד על פסילתה בעילה זו (בנוסף נדונה הפסילה לפי העילה של תמיכה במאבק מזוין לפי סעיף 7א(א)(3), עילת פסילה בה נעסוק בהמשך). ההתייחסות בפסק הדין לבשארה ולרשימת בל"ד הייתה במאוחד, שכן עיקר הטענות כנגד פסילת בל"ד, התבססו על פעולותיו של ראש הרשימה דאז, בשארה, התבטאויותיו ותמיכת הרשימה בו. דעת הרוב הייתה, שלא לאשר את הפסילה של בשארה ולקבל את ערעורה של רשימת בל"ד.

בקשת הפסילה **בעניין טיבי** התבססה על התבטאויות רבות וגלויות של בשארה בראיונות, כתבות עיתונאיות, דברים שכתב, התבטאויות פומביות שונות, מצע המפלגה וכתביה, וכן על ראיות חסויות (אם כי בבית המשפט העליון טען היועץ המשפטי לממשלה, כי די בראיות הגלויות על מנת לבסס את עילות הפסילה). בהקשר זה יוער כבר עתה, כי במקרה שלפנינו הבקשות לפסילה מבוססות על חומר ראיתי גלוי בלבד ואף "פחות" בעוצמתו, והיועץ המשפטי אף אינו מציג בפני הוועדה ראיות חסויות כלשהן.

בעניין טיבי, היועץ המשפטי לממשלה טען, שבשארה ורשימת בל"ד דוגלים בהפיכת מדינת ישראל ל"מדינת כל אזרחיה", וזאת לא במובן הלגיטימי של שוויון בין אזרחי המדינה, אלא במובן של שלילת צביונה היהודי של המדינה, ובכלל זה ביטול החוקים המעניקים העדפה ליהודים, ובראשם חוק השבות, וכן ביטול הזיקה לתפוצות. עוד נטען, כי אין לקבל את הצגת הדברים על ידי בשארה כיעד רחוק ותיאורטי, וכי מדובר ביעד מרכזי ודומיננטי, שהרשימה ובשארה פועלים באופן ממשי להגשמתו. אף אם לא ננקטו צעדים לביטול חוקים או הושמעו הצהרות מסוימות בהליכי הפסילה, הרי זה מטעמים פרגמטיים. בהיעדר מבחן הסתברותי, נטען כי תנאי הפסילה מתקיימים.

כב' הנשיא ברק, בדעת הרוב **בעניין טיבי**, נתן משקל רב להצהרותיו של בשארה בוועדת הבחירות המרכזית ובבית המשפט העליון, לפיהן, בין היתר, הוא מכיר בלגיטימיות של מדינת ישראל ושל זכות ההגדרה הלאומית המודרנית של העם היהודי, וקורא לביטול האפליה נגד אזרחיה הערבים. כב' הנשיא ברק קבע, כי אין בדבריו של בשארה משום שלילת הרוב היהודי במדינת ישראל, אין בדבריו שלילת מרכזיותה של השפה העברית כשפת המדינה, אין התנגדות לחגיה ולסמליה של ישראל כמשקפים את תקומתו של העם היהודי, ועל כן מעשיו של בשארה עולים בקנה אחד עם ההגדרה הגרעינית של מדינת ישראל כמדינה יהודית. (עמ' 40 לפסק הדין).

בסיכום הדיון בעילה זו, בפסק הדין **בעניין טיבי**, קבע כב' הנשיא ברק כי "לא הונחה בפנינו התשתית הדרושה כדי לשלול את המאפיינים הגרעיניים של מדינת ישראל כמדינה יהודית. אמת, גישתו באשר להיות מדינת ישראל "מדינת כל אזרחיה" מתקרבת באופן מסוכם לאפשרות השוללת את קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית. עם זאת, אין בפנינו ראיות משכנעות, ברורות וחד משמעיות כי הגבול נחצה." (בעמ' 43 לפסק הדין). כאמור, באותה פרשה עמדו בפני בית המשפט, בנוסף למצע המפלגה, ראיות רבות וכבדות משקל, ושם גם ביקש היועץ המשפטי לממשלה את הפסילה, בין השאר בהתבסס על ראיות חסויות - בקשה שאיננה קיימת בענייננו, כאמור לעיל.

בעניין בל"ד ורע"מ-תע"ל, שבה כב' הנשיאה ביניש על הקביעות **בעניין טיבי** והוסיפה כדלקמן:

"דברים אלו מתאימים, ואולי ביתר שאת, לעניין שלפנינו בנסיבות שנוצרו, שכן לאחר שעיינו עיין היטב בכלל הנתונים שהונחו בפנינו, ובכלל זה במצעה של מפלגת בל"ד (שלא חל בו שינוי מאז פרשת בל"ד), מאמריו של ח"כ זחאלקה, האמירות השונות שיוחסו לו והתייחסותו לאמירות (שחלקן הוכחו על-ידו), **לא מצאנו אף הפעם כי הראיות שהוצגו בפנינו במסגרת ההליך מוכיחות באופן משכנע, ברור וחד משמעי כי מפלגת בל"ד מבקשת לשלול את המאפיינים הגרעיניים של מדינת ישראל כמדינה יהודית.** זאת ועוד - בנסיבות העניין אף מצאנו ממש בטענת היועץ המשפטי לממשלה לפיה מכלול הראיות שהוצגו בפנינו בהליך זה היה פחות מן המכלול שהוצג בפנינו בפרשת בל"ד, כך שאף מדרך קל וחומר לא הוכח בפנינו כי נתקיימה במפלגה עילת הפסילה הנזכרת. חרף זאת, ובדומה לרוח הדברים שביטא בית המשפט בפרשת בל"ד, אין להתעלם מכך כי גם הפעם נותר בליבנו ספק שמא הביטויים והעמדות שעלו מן החומר הם מהסוג המצביע על קרבה מטרידה ומדאיגה לרעיון של שלילת מדינת ישראל כמדינה יהודית. עם זאת, **לאור קביעותיו - הכלליות והפרטניות - של פסק הדין בפרשת בל"ד, הראיות שהוצגו בפנינו למול הראיות שניצבו בפני בית המשפט בפרשת בל"ד, הדברים שעלו מתצהירו של ח"כ זחאלקה בפני ועדת הבחירות בערעור המונח לפנינו, ובהתחשב בנקודת המוצא לפיה במצב של ספק הרי שעליו לפעול לטובת החירות לבחור ולהיבחר** (ראו: פרשת בל"ד, בעמ' 43; ע"ב 2600/99 אבנר ארליך נ' ועדת הבחירות המרכזית, פ"ד נג(3) 38, 43 (1999) (להלן: פרשת ארליך)), **לא מצאנו אף הפעם כי מסת הראיות שהוצגו בפנינו עלתה במשקלה ובעוצמתה כדי הרמה הגבוהה הצריכה לצורך הפעלת הסמכות הקבועה בסעיף 7א, וכי בראיות שהוצגו בפנינו היה כדי לחצות הגבול החד המשמעי הנדרש לצורך הוכחת עילת הפסילה.** (ההדגשות אינן במקור).

26. עוד נבקש להפנות בעניין זה לדבריה של כבוד הנשיאה מ' נאור בפסק דינה **בעניין זועבי**. וכך נקבע בסעיף 67 לפסק הדין:

"סבורני כי לא הוכח שיש באמירותיה ובמעשיה של זועבי כדי לשלול את מרכיבי הגרעיניים המינימאליים של מדינת ישראל כמדינה יהודית. **בפרשות טיבי ו-זועבי נקבע כי השאיפה לכינונה של מדינת כל אזרחיה והחתירה לסיום הכיבוש, אין משמעותן בהכרח שלילה של יסודותיה היהודיים של מדינת ישראל.** דומה שעניין זה אף לא עמד במרכזן של הבקשות שעומדות לדיון בפנינו עתה, ועל-כן די לעמדתי בדיון שנערך בהקשר זה בעניין זועבי (פסקאות 20-24; והשוו: עניין טיבי, בעמוד 43)."

עילת הפסילה שעניינה תמיכה במאבק מזוין של ארגון טרור או מדינת אויב נגד מדינת ישראל

27. הבקשות מתבססות אף על עילת הפסילה שעניינה תמיכה במאבק מזוין של מדינת אויב או ארגון טרור נגד מדינת ישראל, הקבועה בסעיף 7א(א)(3) לחוק היסוד. עילה זו נוספה לחוק היסוד בחודש מאי 2002 ונדונה לראשונה **בעניין טיבי**, בהקשר של בקשות הפסילה נגד ח"כ אחמד טיבי, ח"כ דאז בשארה ורשימת בל"ד, ובהמשך נדונה גם **בעניין בל"ד ורע"מ-תע"ל**, וכן **בעניין זועבי**.
28. ביחס לעילה זו, קבע כב' הנשיא ברק **בעניין טיבי**, כי תמיכה במאבק מזוין נגד המדינה חורגת מהמסגרת הדמוקרטית, וכי הדמוקרטיה רשאית להתגונן מפניה. הוא הוסיף, כי ברור שניתן למנוע התמודדות של מי שהוא חלק מארגון המנהל מאבק מזוין נגד המדינה, וגם מי שתומך במאבק זה. התמיכה יכולה להיות חומרית או פוליטית. עוד קבע כב' הנשיא ברק, כי הדרישות הכלליות החלות לגבי כל עילת פסילה של רשימת מועמדים או מועמד, חלות גם על עילת הפסילה שבסעיף 7א(א)(3) לחוק היסוד. לצורך הגדרת המונחים "מדינת אויב" ו"ארגון טרור", ניתן, לשיטתו של הנשיא ברק, להיעזר בהגדרות של ביטויים אלה בחקיקה הרגילה (עמ' 27-28 **בעניין טיבי**).
29. אף **בעניין** הבקשה לפסילה על פי העילה של תמיכה במאבק מזוין, ההתייחסות **בעניין טיבי** לבשארה ולרשימת בל"ד היתה במאוחד. במרכז הראיות עמדו שני נאומיו של בשארה בזכות "נצחוננו" של החיזבאללה על ישראל, האחד באום אל-פאחם, ביוני 2000, והשני בלבנון, ביוני 2001, בגינם הוגש נגד בשארה כתב אישום. ראיות נוספות באו להצביע על תמיכתו במאבקם המזוין של ארגוני טרור פלשתיניים.
- כב' הנשיא ברק קבע **בעניין טיבי**, כי לא שוכנע במידה הדרושה שבשארה תומך במאבק מזוין של ארגון טרור נגד מדינת ישראל. אמנם, ציין כב' הנשיא ברק, כי אין להתעלם מן החומר הרב שהוגש לבית המשפט. עם זאת "אין בו כדי לקיים את ה"מסה" הראייתית הקריטית הנדרשת **בעניין** זה. אכן, לא נכחיש כי קיים ספק בליבנו. אך ספק זה צריך לפעול - במדינה דמוקרטית שוחרת חופש וחירות - לטובת החירות לבחור ולהיבחר." (שם, בעמ' 42-43).
30. בית המשפט העליון שב חוזר בהסכמה על דברים אלה אף במסגרת נימוקיו **בעניין בל"ד ורע"מ-תע"ל**. וכך נכתב בפרשה זו על-ידי כב' הנשיאה ביניש:

"גם כאן, יפים הדברים שנאמרו בפרשת בל"ד לנסיבות העניין שלפנינו, ואף הם נלמדים מדרך קל וחומר. אמנם, גם הפעם הוצגו בפנינו ראיות המייחסות לחברי מפלגת בל"ד אמירות ומעשים - שחלקם הטרידונו לא מעט - ואשר יכול ואף מקימים על-פניהם בסיס לכאורי לקיומה של העילה. כך למשל, ניתן ללמוד מן החומר שהוצג בפנינו כי נציגי מפלגת בל"ד אינם מנותקים לחלוטין מקשר עם ארגון הטרור "החזית העממית", שכן השתתפו בכנס של הארגון ונשאו בו דברים וכן ביקשו לערוך עצרת זכרון לזכרו של מנהיג הארגון בעבר - ג'ורג' חבש. מזאת ניתן אף להסיק לכאורה כי חלק מנציגי המפלגה מביעים תמיכה מסוימת - ולו עקיפה - בארגון.

בנסיבות העניין, ועל רקע החשיבות שבהגנה על הזכויות החוקתיות העומדות על הפרק בעומדן למול הראיות שהוגשו לוועדה, ובשים לב לעובדה כי רבים מן הדברים שיוחסו לחברי המפלגה התבססו על דיווחים עיתונאיים כפי שעלו מאתרי אינטרנט שונים, מצאנו אף הפעם כי יש לייחס משקל מכריע להצהרותיהם של חברי המפלגה. לכל זאת נוסיף את שהוזכר לעיל, כי כפי שציין היועץ המשפטי לממשלה, בכל מקרה חומר הראיות שהוצג בנסיבות שלפנינו פחות במידה ניכרת מן החומר שנפרש בפרשת בל"ד, שם כאמור לא מצא בית המשפט בסיס מספיק לפסילה (והשוו, בשינויים המחויבים, את האמור לעיל לקביעות בית משפט זה בפרשת בל"ד בכל הנוגע לראיות שניצבו בפניו במסגרת הבקשה לפסול את ח"כ טיבי מלהתמודד בבחירות מטעם מפלגת רע"מ-תע"ל, עמ' 49-51).

במצב דברים זה, סברנו כי חומר הראיות הקונקרטי שהוצג בפנינו בעניינה של מפלגת בל"ד אינו עומד במבחן הראייתי המחמיר הנדרש אף לצורך הוכחת העילה שעניינה תמיכה במאבק מזוין בארגון טרור.

31. וכך קבעה הנשיאה נאור בפסק דינה בעניין זועבי, בהתייחס לעילה זו של תמיכה במאבק מזוין :

"בעניין טיבי ציין הנשיא ברק בקשר לעילה זו כי: "הדמוקרטיה רשאית למנוע את השתתפותן של רשימות מועמדים אשר נוקטות אלימות או תומכות באלימות כמכשיר לשינוי פני המשטר" (שם, בעמוד 26). לעניין זה הובהר, כי מובן שניתן למנוע את התמודדותם בבחירות של מועמד או רשימה שלוקחים בעצמם חלק במאבק מזוין נגד המדינה, או של רשימה או מועמד התומכים במאבק זה באמצעות תמיכה חומרית, פוליטית או אחרת. כאמור, על מאפיין זה להיות דומיננטי בשאיפותיה של הרשימה או המועמד, והוא נדרש לפעול להגשמתו באופן משמעותי ונשנה".

ובאופן ספציפי, בהתייחס לעניינה של זועבי, קבעה כבוד הנשיאה מ' נאור :

"ההסברים שנתנה זועבי לראיות שהוצגו אכן מעוררים ספק ביחס לטענה כי במעשיה תומכת זועבי במאבק מזוין נגד מדינת ישראל (והשוו: עניין טיבי, שם). נזכיר, כי להוכחת עילה זו יש להביא ראיות חד-משמעיות, בעלות "מסה" משמעותית, המעידות כי תמיכה במאבק מזוין נגד ישראל היא מטרה דומיננטית של המועמד, אשר הוא פועל להגשמתה באופן קונסיסטנטי (והשוו: עניין בל"ד, פסקה 19). סברתי כי הראיות שהונחו לפנינו, על אף חומרותן, אינן מאפשרות לקבוע ברמת ההוכחה הנדרשת כי זועבי תומכת במאבק מזוין. אין משמעות הדבר שאנו משתכנעים בהכרח מהסבריה של זועבי בדבר קריאתה להתנגדות בלתי אלימה ולמצור מדיני. משמעות הדברים היא רק שאיננו משוכנעים שזועבי תומכת בטרור, וזאת בשל הראיות שלפנינו. יש להזכיר גם, ומבלי שהדבר מצדיק את הדברים שנאמרו, את האופן שבו מגדירה זועבי את זהותה, ואת הקונפליקט שזהות זו יוצרת עבורה דווקא בעיתוי שבו נאמרו הדברים. יפים לעניין זה דבריו של חברי הנשיא גרוניס בעניין זועבי:

"חברת-הכנסת זועבי [...] רואה עצמה חלק מהעם הפלסטיני. חברת-הכנסת זועבי לא חלקה על כך שפעילותה מכוונת, בין היתר, לשינוי מצבו של העם הפלסטיני בעזה ובכלל. יחד עם זאת, נותר ספק האם פעילות זו כוללת גם תמיכה במאבק מזוין של ארגון טרור, במקרה זה החמאס" (שם, בפסקה 34).

74. ספק זה, בצירוף הפרשנות המצמצמת הנהוגה ביחס לעילות הפסילה המנויות בסעיף 7א לחוק, מטילים את הכף לעבר הזכות לבחור ולהיבחר ומניעת הפסילה. נזכיר, כי פסילת מועמדים היא אמצעי קיצוני, אשר יש לנקוט בו בנסיבות חריגות (והשוו: עניין טיבי, בעמוד 43).

75. אין להקל ראש בהתנהלותה ובאמירותיה של זועבי, שנאמרו בתקופה רגישה, בה עם ישראל כולו מאוחד בדאגה לשלומם של שלושת הנערים ולנעשה ברצועת עזה, וכאשר חלק נכבד ממדינת ישראל מצוי תחת איום הטילים (והשוו: עניין ועדת האתיקה, פסקה 39 לפסק דיני). חלק מהאמירות המיוחסות לה, ובתוך כך אמירותיה בעניינם של חוטפי הנערים והמאמר שכתבה אשר קורא להטיל מצור על מדינת ישראל וכן השתתפותה בחגיגות "ניצחון" לאחר סיום המבצע, חמורות הן, ואף מתקרבות הן מאוד לגבולותיהן של עילות הפסילה של סעיף 7א, אך הן אינן חוצות אותן (השוו: עניין ועדת האתיקה, פסקה 3 לפסק דינה של השופטת א' חיות). יחד עם זאת, הדברים שאמרנו בעניין זועבי, לפיהם מניעת השתתפות בבחירות לכנסת היא צעד קיצוני השמור למקרים חריגים שבחריגים, בהם השימוש בכלים הדמוקרטיים הרגילים איננו מספיק, נכונים גם עתה. ציינו שם כי במשטר

דמוקרטי נהוגים גם כלים אחרים, מלבד פסילה מלהשתתף בבחירות, אשר נועדו להתמודדות עם מקרים שלא חצו את הגבול הקבוע בסעיף 7א, אך מאיימים לפגוע בדמוקרטיה מבפנים:

"עצם העובדה שמועמד רשאי להתמודד בבחירות לכנסת אין משמעה כי משעה שנבחר רשאי הוא לעשות ככל העולה על רוחו. עדיין עומדת האפשרות לשלול חסינותו של חבר כנסת במקרים מסוימים, להעמידו לדין אם נמצא כי עבר עבירה פלילית, ולשלול את המשך כהונתו בכנסת אם הורשע בדין בעבירה שיש עמה קלון" (שם, בפסקה 35 לפסק דינו של הנשיא גרוניס).

יישום העקרונות שנקבעו בפסיקה על נסיבות המקרה שלפנינו

32. בבקשות שבכותרת, העומדות בפני ועדת הבחירות המרכזית כעת, מדובר בחומר ראייתי המבוסס ברובו על דיווחים עיתונאיים, והדברים שנקבעו בפרשות **בעניין טיבי**, **בעניין בל"ד ורע"מ-תע"ל** ובעיקר **בעניין זועבי** שלעיל, יפים גם לצורך דחיית הבקשות שלפנינו.

זאת, במיוחד בשים לב לכך שהבקשות שלפנינו מתבססות בעיקרן על ראיות **שקדמו** למערכת הבחירות לכנסת **העשרים**, ראיות שהוצגו בפני בית משפט נכבד זה, אשר החליט **שלא לאשר** את החלטת ועדת הבחירות לפסול את מועמדתה של חברת הכנסת זועבי.

33. בבקשות נטען, כי פעילות מפלגתית למען הפיכת מדינת ישראל ל"מדינת כל אזרחיה" מהווה בסיס לפסילת הרשימה, וזאת בהתבסס על התבטאויות חברי הכנסת מרשימת בל"ד. בעניין זה נזכר, כי עוד לפני מתן פסק הדין המפורט **בעניין טיבי**, נקבע **בפרשת אייזקסון** כי אין קביעה כי על מדינת ישראל להיות מדינת כל אזרחיה כשלעצמה, כדי להוות בסיס לפסילת רשימה. על קביעה זו שב וחזר בית המשפט העליון במסגרת נימוקי פסק הדין **בעניין בל"ד ורע"מ-תע"ל**, וכן בעניין **זועבי**.

ביחס לראיות המובאות בבקשות, שעניינן, בעיקר, התבטאויות, נאומים וכיוצא באלה, הרי שכפי שהובהר לעיל, הפסיקה מפרשת בצמצום רב עילת פסילה זו, **והרף הראייתי הנדרש לשם הוכחת עילת הפסילה הוא גבוה ביותר**. כאמור, **בעניין טיבי**, בו נדונה ההחלטה על פסילת רשימת בל"ד, ואשר במסגרתה הובאו ראיות רבות מאד, לרבות מצע מפלגה, נקבע על ידי רוב השופטים כי לא בוססה עילת פסילה.

בעניין טיבי עמד בפני בית המשפט העליון חומר רב ביותר, שכלל, בין היתר, ציטוטים ממצע מפלגת בל"ד, שנועד לבסס את העמדה לפיה שוללים בשארה ורשימת בל"ד את אופייה היהודי של המדינה, וכן פרסומים שונים הדומים במהותם לפרסומים שהובאו במסגרת הבקשות שלפנינו. וכך תואר החומר שעמד בפני בית המשפט העליון בפסקה 29 לפסק הדין:

"29. על שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית נלמד מדברים גלויים שאמר וכתב חבר-הכנסת בשארה וכן מדיווח על דברים שאמר בכנסים סגורים של המפלגה. ממקורות אלה עולה כי על-פי גישתו של חבר-הכנסת בשארה, אין ליהודים זכות להגדרה עצמית ("הארץ" מיום 29.5.1998). בל"ד "פועלת לביטול האופי היהודי של מדינת ישראל המגדירה עצמה כמדינה יהודית ולא כמדינה ערבית-יהודית" (מזכר של בל"ד מנובמבר 1999). מטרתו הסופית של חבר-הכנסת בשארה הינה מדינה פלסטינית מהנהר לים ולא

מדינה יהודית כמו היום, אלא מדינת כל אזרחיה. כיום הדרישה הינה שוויון אך זאת רק דרישה לבינתניים, ורוצים להגיע למצב שהיהודים יבקשו שוויון מאחר שהם זרים, ואנחנו בעלי הארץ (דיווח מיולי 2001 על דברי מזכיר בל"ד). מכאן למשל הגישה שיש להכיר בזכות השיבה של הערבים לישראל. בל"ד מציגה עצמה כהמשך לתנועת אל-ארד. מטרתה הסופית היא סילוק הציונים (דברים בכנס פעילים ביוני 2001). על-פי גישתו של בשארה "מדינת כל אזרחיה אינה 'מדינת יהודים' או 'המדינה היהודית'" (הצהרה מנובמבר 1999). חברה-הכנסת בשארה רואה במאבק למען השוויון כמאבק נגד הציונות. במניפסט של המפלגה (מנובמבר 1999) נכתב:

"פרוייקט השוויון המלא במדינת כל אזרחיה איננו דרישה כי אם מצפן המכוון את המאבק לשוויון בכיוון מנוגד לציונות. מכיוון זה גוזרת התנועה הלאומית דרישות רבות המתרגמות את שאיפותיהם של האזרחים לשוויון הזדמנויות... איננו תמימים לחשוב כי מדינת ישראל תהפוך למדינת כל אזרחיה כל עוד היא תישאר ציונית" (עמ' 66-65 למניפסט מפלגת בל"ד (נובמבר 1999)).

מכאן הצעת החוק שהגיש לביטול חוק קרן קיימת לישראל, תשי"ד-1953, חוק קרן היסוד, תש"ז-1956 וחוק מעמדן של ההסתדרות הציונית העולמית ושל הסוכנות היהודית לארץ ישראל, תשי"ג-1952, תש"ס-1999. אכן, המטרה של חברה-הכנסת בשארה היא לשנות את אופייה של ישראל ממדינה יהודית למדינה יהודית-ערבית ("מהי בל"ד, איך צמחה ולמה" (נובמבר 1999)). לפי תפיסתו, רק ליהודים ששהו באדמות פלסטין לפני 1948 הזכות להישאר במדינה (כנס סגור של בכירי המפלגה מאוגוסט 2001). לדעתו, "לא ניתן לפתור את בעיית הפליטים על ידי הכרה בזכות השיבה, אלא אם ישתנה האופי הציוני של ישראל" (ביטאון בל"ד מדצמבר 2000).

34. הנה כי כן - למרות שבפני בית המשפט העליון עמד חומר ראיות נרחב **בעניין טיבי**, שנועד לבסס את עילת הפסילה של בל"ד, לא השתכנע בית המשפט העליון שהחומר שהוצג שם מספיק כדי לבסס את עילת הפסילה של שלילת קיומה של המדינה כמדינה יהודית, וזאת לאור רף הראיות הגבוה הנדרש לשם הוכחת פסילה, כמו גם לאור הצורך להוכיח פעילות בשטח ולא רעיונות בלבד.
35. כזכור, היועץ המשפטי לממשלה טען **בעניין בל"ד ורע"מ-תע"ל**, כי אם הרשימה לא נפסלה עת עמד בראשה בשארה, ספק הוא אם יש לפוסלה כיום, כאשר בשארה כלל אינו מועמד מטעמה.
- יש לזכור בעניין זה, כי בשארה ייסד את רשימת בל"ד, עמד בראשה והוביל אותה, הן מבחינה אידיאולוגית, הן מבחינה פוליטית ומעשית.
- דומה כי דברים מעין אלו ניתן להאמר גם כיום, כאשר חלק גדול מההתבטאויות מיוחסות לחברת הכנסת זועבי, שאינה מתמודדת בבחירות לכנסת ה-21.
36. נבקש לציין כי בית המשפט העליון מצא ממש בעמדת היועץ המשפטי לממשלה **בעניין בל"ד ורע"מ-תע"ל**, שהוצגה באותה מקרה, לפיה ספק האם ניתן לפסול את רשימת בל"ד על בסיס זיקתה לבשארה, אשר אינו עומד עוד בראשה, לאחר שבית המשפט העליון מצא שלא לפוסלה עת עמד בשארה בראש המפלגה, וכך נקבע שם:

20. נציין עוד, כי לצד הראיות הקונקרטיות שיוחסו לנציגי המפלגה, הועלתה על-ידי חלק ממבקשי הפסילה טענה נוספת שהצדיקה לשיטתם את פסילת המפלגות. בהתאם לטענה זו, קיימת זיקה הדוקה בין מפלגת בל"ד לבין מנהיגה בעבר, בשארה, המקרינה באופן ישיר על עילות הפסלות שבחוק, במובן זה שכל פעילות המיוחסת לבשארה כמוה כפעילותה של המפלגה עצמה. נראה כי עיקר טענת המבקשים בעניין זה נסובה על המעשים שיוחסו לבשארה, ביגנים, כך נראה, נמלט מן הארץ. כאמור, היועץ המשפטי

לממשלה התייחס בהודעתו להיבט זה, בציינו כי אכן מיוחסים לבשורה חשדות חמורים בעבירות בטחון חמורות. יחד עם זאת, ציין היועץ המשפטי לממשלה, כי דווקא העובדה לפיה בשורה אינו עומד עוד בראש המפלגה וברח מן הארץ מחלישה את בקשות הפסילה, וזאת גם אם מצויים חברי רשימת בל"ד בקשר עימו ואינם מתכחשים לתורתו. מכל מקום, בכל הנוגע לחשדות המיוחסים לבשורה לא הוצגו בפנינו כל נתונים - הן באשר לפעילות החשודה והן באשר לזיקתה של המפלגה לפעילות זאת. ממילא ברי כי אין בידינו להתייחס להיבט זה ואיננו מוצאים בו תשתית מספקת לצורכי בקשות הפסילה. יחד עם זאת, נאמר בכל מקרה, כי גם אם נהיה מוכנים להניח דבר קיומה של זיקה בין בשורה למפלגה בל"ד, כפי שעלה מדברי חברי המפלגה עצמם בפני ועדת הבחירות, עדיין אנו סבורים כי אין בזיקה זו לעצמה כדי לבסס את בקשת הפסילה, וכי על הבקשה להתבסס על ראיות קונקרטיות ומוצקות. כאלו, כאמור, לא הוצגו בפנינו. זאת ועוד, מוצאים אנו גם ממש בעמדת היועץ המשפטי לממשלה, לפיה ספק האם ניתן לפסול את רשימת בל"ד על-בסיס זיקתה לבשורה אשר אינו עומד עוד בראשה, לאחר שבית משפט זה מצא שלא לפוסלה עת עמד בשורה בראש המפלגה, כאמור בפרשת בל"ד (והשוו בשנינויים המחויבים גם פרשת ארליך, עמ' 44; פרשת מולדת, עמ' 362-363). נוכח האמור לעיל, לא מצאנו כי אף בטענה זו יש כדי לבסס את עילות הפסולת שבחוק.

41. כך, לאור קביעותיו של בית המשפט בפסיקתו הקודמת בעניין בל"ד ורע"מ-תע"ל, שם נדונו ההחלטות על פסילת רשימת בל"ד ורשימת רע"מ-תע"ל מלהתמודד בבחירות לכנסת השמונה-עשרה, נראה כי הראיות המובאות בבקשות שלפנינו אינן מבססות את אותה "מסה ראייתית קריטית", הנדרשת בפסיקה לצורך פסילתה של רשימת מועמדים לכנסת.

לסיכום

42. לאור כל האמור לעיל, עמדת היועץ המשפטי לממשלה הינה, כי דינן של הבקשות לפסול את רשימת רע"מ-בל"ד להידחות, באשר הבקשות אינן מציגות תשתית ראייתית מספקת המאפשרת לקבלן, בהתאם להלכות שנפסקו בענין זה בפסיקת בית המשפט העליון, כמפורט לעיל.

היום,

כ"ז אדר א תשע"ט

04 מרץ 2019

רוני שויקה, עו"ד
ממונה על ענייני בג"צים (בפועל)
בפרקליטות המדינה